

HISTORISKA AXPLOCK FRÅN
VILLIE
EN HITTILLS OUTGIVEN SAMMANSTÄLLNING
SIGNERAD
PETER LARSSON
1994

KYRKAN

Villies kyrkoräkenskaper sträcker sig tillbaks till år 1696 och utgör en ovärderlig källa vad beträffar kyrkans historia under de senaste 400 åren. En genomgång av kyrkans inventarium, gjord år 1695, ger vid handen att det vid denna tid var ganska blygsamt. Närvarande vid inventeringen var kyrkvärdarna Tuhre Ohlsson från Norra Villie och Oluf Jönsson från Trunnerup. I kyrkan fanns bland annat: En förgylld silverkalk, en förgylld tallrik till oblaterna, en "messeskiorte", en "lyten messings liusestacke" (ljusstake), en ny "klåcka", en målad ekekista "medh 3ne låås förre" och en "jubelltafla medh förgyllt ramning omkringh". Under rubriken "Credit" finns diverse intressanta poster upptagna, redovisade som utgifter för "kyrckians reparation och byggning". En djupdykning under just denna rubrik har mycket att erbjuda den som söker följa Villie kyrkas historia från 1600-talets slut och framåt. I allmänhet tycks kyrkans reparationer vid denna tid ha varit tämligen blygsamma. Just 1696 uppges att snickaren gjort ett "gallerwärck widh altaret såsom och een foothsakammel till prästen, hwartill han förbruckt sina egne bräder och spyk".

Året därpå, 1697, tycks kyrkan ha genomgått en relativt omfattande reparation, varvid bl.a. en ny "kyrklucka" blev isatt och den stora kyrkporten utbytt mot en ny tillverkad. Smeden Nils Persson i S.Villie by anlätades för att beslå den nya porten "medh 4 hengslor, stoplar och kramper att slå af kyrckians eget järn". Mäster Persson fick även i uppdrag att beslå den ovannämnda kyrkogårdsluckan "medh det gamla järnet". "Muuremestaren Anders Frymodigh" var också anlätad för en del av renoveringsarbetet detta år. Hans uppgift var bland annat att försköna södra och västra kyrkogavlarna, att vitta kyrkan "både innan och uthan" samt att belägga en del av vapenhuset med taksten. 1698 uppges kyrkotaket vara så bristfälligt att en reparation var av nöden, bland annat behövde blytaket på södra sidan förbättras.

1702 erhöll i arbetskostnad smedmästare Nils Persson 18 öre silvermynt, för "tre par hängslor han gjort till stohlsdören i kyrckian". Dessutom hade han ombesörjt diverse reparationer för hela 4 daler och 6 öre silvermynt. Det handlade då om "hengslor, stickklinkor och handgreep till kyrkioporten och jämwähl för 50 stycken blyösöm till att fästa 4 stycken blyskifwer med mera han gjort". Att denne smed Persson var så flitigt anlätad för ombyggnadsarbeten i och kring just kyrkan, är föga förvånansvärt eftersom han var gift med en syster till kyrkoherde Fredrik Jensens hustru. Nils Persson var med andra ord svåger till prästen. I 1704 års kyrkoräkenskaper nämns att kyrkan "å södra och västra sydan blifwit speckat och hwidmenat samt wappenhuset speckat och taaket understruket ofvan och under". Härtill åtgick 2 läster och 10 tunnor kalk, 3 tunnor svinhår, 200 stycken taksten, 30 tunnor vatten samt 8 lass sand.

Så förflyter en lång rad år utan några reparationer att orda om. Vi förflyttar oss alltså många år framåt i tiden, nämligen ända till 1727, då kyrkans och vapenhusets golv skulle förbättras, liksom kronan över predikstolen. För golvarbetet fick stensättaren 6 daler och 24 öre silvermynt, all sand och grus som erfordrades för arbetet ordnades "med några dagswärcken"

och innebar därför ingen reell omkostnad för kyrkan. Betydligt dyrare blev då "cronan öfwer predyckostohlen". Bildhuggaren, smeden och målaren - ingen av dem namn-givna - erhöll sammanlagt 36 daler silvermynt för sina arbetsinsatser.

I 1733 års räkenskaper erbjudes vi, tack vare vissa före-kommande kreditposter, en insyn i det dåtida Villies "kyrkliga vardagsliv", om man så får säga. Bland de "extraordinarie" utgifterna nämns till exempel att kyrkan hade en regelbunden utgift för "ornamenters renhållande" samt att "spögubben" hade 1 daler och 16 öre silvermynt i årslön. Men även detta år hade diverse småreparationer ägt rum. "Till bänckarnas förbättrande utj kyrckan, hwilka woro ahldehles förskingrade" åtgick bland annat 5 st. brädor, 3 st. stenkästen, 170 st. dubbla samt 160 st. enkla läktspik. Allt till ett sammanlagt värde av 5 daler och 10 öre silvermynt. Snickaren, som dessutom detta år förfärdigat en ny "likbår", erhöll en arbetslön på 16 daler och 12 öre silvermynt. Men också sme'n skulle ha betalt för sitt, det vill säga "hängslernas förbättrande för stohldörrarna samt några stycken stickankar". Hans räkning löd på 2 daler och 20 öre silvermynt.

1734 företogs en mycket omfattande reparation på Villies klockstapel (som har påstått vara Sveriges sydligaste, vilket är fel eftersom även det sydligare Snårestad hade klockstapel vid denna tid). Enligt räkenskapsboken var reparationen av så omfattande karaktär att klockstapeln betraktades som nyuppbyggd. "Kläckestappelen som aldeles förmultnat warit, är nu worden aldeles ånyo upbygd", står att läsa i 1735 års räkenskaper. Att ombyggnaden varit omfattande förstår man av redovisningen av det åtgångna byggnadsmaterialet: 17 tolfte brädor à 11 alnar (1 tolfte = 12 brädor), 2 tolfte 9 alnars brädor, 1 "tolfnabelke", 11 sparr, 4 st. 11 alnars furubjälkar, 12 st. 14 alnars sparr, 12 st. 6 alnar långa eketrän, 1 st. 6 alnar långt eketräd till klockaxeln, 3 st. 14 alnars sparr, 2 st. 12 alnars bjälkar, 1 st. 10 alnars bjälke, 1 st. 10 alnars bjälke samt icke mindre än 2.500 spik. I samband med denna stora ombyggnad företogs till och med omgjutning av "kyrkans söndrige klåcha med tillökning af metall till 112 daler och 22 öre silvermynt". Någon uppgift om vilken klockgjutare som anlätades förekommer ej. Däremot uppges att "kläckgiutaren niutit i arbetslön 107 daler och 16 öre silvermynt". Att sedan hänga den tunga klockan på plats kostade 6 daler silvermynt.

Framöver genomfördes mest kyrkoreparationer av ringare slag. 1752 förbättrades till exempel det befintliga taket med taktegel och 1756 var det kyrkogårdsportens tur att få en uppfräschning. 1758 behövde några odugliga brädor på klockstapeln bytas ut, trots att stapeln nyuppförts så sent som 1734 och nu var endast nära 25 år gammal. Det handlade om "beklädnigen på wästra sidan som blifwit omsatt med nya furubräder". Samtidigt förbättrades stapelns sparrar på södra sidan. 1759 var det ånyo taket som var föremål för renovering och 13 år senare, 1772, avhandlades "sachristians trånghet". Efter ombyggnaden blev den drygt 10 alnar (c:a 6 meter) lång, 9,5 alnar (c:a 5,7 meter) bred och 4 alnar (c:a 2,4 meter) hög. Denna ombyggnad förorsakade Villies kyrkokassa stora omkostnader och bland de entreprenörer som anlätades märks glasmästaren Sven Heberg och smeden Sven Högstedt.

1782 var det ånyo dags för ombyggnad i kyrkan, nu var det bland annat "fönsterlufterna" på södra och västra sidorna av kyrkan, som blev föremål för utvidgning och förbättringar. Enligt räkenskapsprotokollet var de förut "ganska små och odugeliga". 1787 uppges "den gamla kläckestapelens timmer wara alldeles förruttnat, blifwen nedtagen och en ny istället uppsatt, hwilcken kläckestapel Wälborne Herr Magnus Hallenborg låtit uppsätta med alt dess behör". Som framgår av det ovanstående var den gamla klockstapeln knappt 50 år gammal men redan så rutten i timret, att den måste ersättas. Några år tidigare, nämligen 1783, presenteras i kyrkoräkenskapsboken en av 1700-talets allra sista inventarieförteckningar, gällande Villie kyrka. Den kan möjligen utgöra en intressant jämförelse till den ovan återgivna, nära hundra år äldre, inventarieförteckningen från år 1696:

I silver fanns en "öfwerallt förgyllt kalk och paten", en oblatask på 27 lod som, istället för epitafium, skänkts av Villie-prosten Albert Hildebrand (död 1739) och hans hustru Maria

Hopman. Dessutom fanns, utöver den ovannämnda, ytterligare en silverkalk med paten "med förgyllning och fouteral, skänkt af Landshöfdingen Wälborne Herr Hallenborg på Ryssgård". Vidare redovisas en klocka i malm samt "en liten dito, skiänkt af aflidne härads höfdingen Herr Hallenborg". Bland kyrkoinventarierna fanns också flera mässingsljusstakar, en med två och en med sex pipor, den senare även med krona. Ett av de tre faten i dopfunten var också av mässing. Av de andra två var ett i koppar och ett i tenn. Till kyrkans tennsaker räknades även "en flaska om ett fjärdedels stop, at bruka uti socknebud, tillhörig både kyrkiorne". Störst utrymme i denna inventarieförteckning från 1783 har kapitlet "kläder" fått. Bland annat nämns en röd broderad mässhake; ett gammal rött, odugligt, altarkläde; en svart altarduk av "wallmar"; en gammal altarduk, söndrig med spetsar; en altarduk "af lärft med syning på, af rödt silke"; ett gammalt odugligt kläde med huva; en altarduk av hemvävt lärft med spetsar, skänkt av möllaren Pehr i Vantamölla.

Den sistnämnda altarduken var alltså skänkt av möllaren i Vantamölla. Överlag tycks många saker i Villie kyrkas bestånd ha varit skänkta av olika församlingsbor. Denna tendens förefaller ha hållit i sig, även om "fenomenet" som sådant på intet sätt var speciellt för just Villie. Däremot var det en "trend" som höll i sig under lång tid framöver, faktiskt ända in i 1900-talet. I en blygsam tidningsnotis i Ystads Allehanda av den 22:e augusti 1900 står följande att läsa:

"GÅVA TILL KYRKA

Vagnmakaren A.S.Aspegren i Villie har till Villie kyrka skänkt en stor, vacker 32-pipig ljuskrona, att upphängas i koret, samt tvänne 2 pipiga ljusstakar till predikstolen. I anledning härav hade kyrkorådsledamöterna m.fl. tillstått en kollation den 20 dennes för gåvans givare, som då fyllde 69 år. Tal för hedersgästen höllos av kyrkoherden P.Evander och nämndeman Anders Mattsson. På ljuskronan är ingraveradt: "Skänkt till Villie kyrka den 20 augusti 1900 av A.S.Aspegren". Ljuskronan och stakarne äro inköpta av fabrikör C.Nyman i Ystad för 545 kronor samt äro mycket prydligt och väl arbetade."

Ett studium av husförhörlängden ger snart vid handen att denne Aspegrens full-ständiga namn var Anders Svensson Aspegren. Han var född i Villie den 20:e augusti 1832. Fadern dog tidigt men under många år bodde Anders kvar hos sin mor, Ingar Mårtensdotter. I hushållet fanns även den yngre system Ingrid. Aspegren blev emellertid tidigt verksam som vagnmakare i Södra Villie by.

VILLIE BY I KYRKBOKFÖRINGEN

Om man dristar sig till att göra en kvalitetsbedömning av Villies kyrkbokföring finner man snart att den är både bättre och sämre än andra församlingars. Bättre såtillvida att den sträcker sig mycket långt tillbaka och stundtals, tack vare vissa kyrkoherdars seriösa nit, är oerhört välskriven. Däremot sämre på så sätt att kyrkboken har en lucka på nära 40 år, nämligen mellan 1704 och 1740. Icke desto mindre ges man, tack vare den allra äldsta kyrkboken som börjar redan år 1670, en osedvanligt god inblick i den dåtida Villievardagen. Detta var endast drygt tio år efter det Skåneland officiellt förklarats svenskt. Det stora flertalet av dem som nämns i denna mer än 300 år gamla kyrkbok hade alltså danskt påbrå, även om de var barnfödda i Villie.

Låt oss till exempel slå upp Villies död- och begravningsbok från 1670-talet. Många av de bortgångna hade uppnått sådan ålder att de faktiskt var födda redan i slutet av 1500-talet. Bland de avlidna just år 1670 var "Lars Olufsson i S.Willie" den äldste. Han var 76 år gammal och alltså född 1594, födelseort anges däremot inte i hans dödsnotis. Året därpå, 1671, var en viss "Hans Nilsson i N.Willie" den som uppnått i särklass högst ålder, nämligen imponerande

94 år. Han var alltså född 1577. Absoluta rekordet i Villie tycks emellertid den Anders Pehrsson från "Eggerup" (=Ekarp) ha haft, som dog den 18:e may 1692. Han var nämligen 96 år fyllda. Förvånansvärt nog tycks, trots allt, ganska många av Villies dåtida innevånare ha uppnått relativt hög ålder. 70-, 80- och 90-åringar var ingen direkt ovanlighet, även om också minder-åriga barn förekommer mycket högre frekvent. Om personer avlidna före 20 års ålder borträknas uppnådde Villieborna, under 15-årsperioden 1670-1684, en medellivslängd på 54 år. Statistik beräknad på kyrkbokens uppgifter ser ut på följande sätt, år för år (personer under 20 år har räknats som "minderåriga"):

1670: Totalt 7 avlidna varav 3 var minderåriga. Medellivslängden bland de vuxna avlidna var 44 år.

-

1671: Totalt 13 avlidna varav 2 var minderåriga. Medellivslängden bland de vuxna avlidna var 65 år.

-

1672: Totalt 9 avlidna varav 4 var minderåriga. Medellivslängden bland de vuxna avlidna var 48 år.

-

1673: Totalt 5 avlidna varav 1 var minderårigt. Medellivslängden bland de vuxna avlidna var 54 år.

-

1674: Totalt 11 avlidna varav 1 var minderårigt. Medellivslängden bland de vuxna avlidna var 54 år.

-

1675: Totalt 22 avlidna varav 10 var minderåriga. Medellivslängden bland de vuxna avlidna var 55 år.

-

1676: Totalt 11 avlidna varav 2 var minderåriga. Medellivslängden bland de vuxna avlidna var 53 år.

-

1677: Totalt 34 avlidna varav 11 var minderåriga. Medellivslängden bland de vuxna avlidna var 56 år.

-

1678: Totalt 24 avlidna varav 17 var minderåriga. Medellivslängden bland de vuxna avlidna var 55 år.

-

1679: Totalt 7 avlidna varav 3 var minderåriga. Medellivslängden bland de vuxna avlidna var 62 år.

-

1680: Totalt 9 avlidna varav 5 var minderåriga. Medellivslängden bland de vuxna avlidna var 55 år.

-

1681: Totalt 9 avlidna varav 6 var minderåriga. Medellivslängden bland de vuxna avlidna var 40 år.

-

1682: Totalt 13 avlidna varav 6 var minderåriga. Medellivslängden bland de vuxna avlidna var 45 år.

-

1683: Totalt 7 avlidna varav inget minderåriga. Medellivslängden bland de avlidna var 60 år.

-

1684: Totalt 20 avlidna varav 7 var minderåriga. Medellivslängden bland de vuxna avlidna

var 67 år.

Från 1690-talet och några år in på 1700-talet erbjuder Villies död- och begravningsbok mycket exklusiva uppgifter om de avlidnas härkomst, ålder och ibland till och med var på kyrkogården de blivit begravda. Dödsnotiserna är visserligen korta men ändå mycket innehålls-rika. Den 13:e november 1691 dog 61-åriga "jordemodern" (barnmorskan) "Karna Löfholms" i Trunnerup. Hon var född i S.Villie år 1630, som dotter till Michell Persson och Boel Åches-dotter. Dödsnotisen förmäler även, att denna kvinna i sin yrkesgärning hjälpt icke mindre än 282 barn till världen. Den 21:e februari 1692 dog "Hanna Swarwares" i Gottorp. Hon var 79 år gammal och alltså född 1613. "Begrafwen östan uthmedh luchan", förmäler kyrkboken. Den 19:e december samma år begrofs den i trakterna välkände Svän Tufvessons dotter Bold (Boel) från S.Villie. Hon var blott 15 år och 9 veckor gammal och begrofs "vid gamla vapenhuset, syndan kyrchian". 77-årige Anders Knudtson, som dog 1693, "den 10:e april om morgonen wydh solhens uppgång", fick sin gravplats "östen vidh klockestapelen". Den 45-åriga Bengta Lars Anders' som dog den 30:e juli samma år fick sin gravplats "sönden for kyrchen uthmed fönstret vid den östre ende". Hon hade i livstiden bott med familj i S.Villie by, en svår barnsäng tog hennes liv: "een mychet hårdh och svår barsellsäng, blef dock intet förlöst", har prästen skrivit i dödboken. Bengta begrofs den 2:e augusti.

I december månad 1696 avsomnade 83-åriga Bold (Boel) Randers i S.Villie. Hon var född i Saritslöv i Skurups församling 1613, föräldrarna hette Per Trulsson och Elsa Jönsdotter. Denna dödsnotis är extra intressant såtillvida att den ger ett samtida vittnesmål om de olägenheter som kriget vållade civilbefolkningen, i form av tvångsutskrivningar. Ovannämnda Bold Randers hade vid 30 års ålder blivit gift med drängen Olof Jönsson från S.Villie. Efter drygt tre års äktenskap "blef han i kriget uthskrifven, hon lefver sedan enslig all sin tydh". I detta sitt 83:e år blev hon alltså "siukh juleaffton och dödth nyåhrsaffton".

På annat håll i denna kyrkbok uppräknas alla de "oäkta" barn som blivit födda mellan 1680 och 1702. Här nämns till exempel "Swen Lars' dotter Hanna", som framfödde sitt barn den 13:e mars 1680. "Till barns fader uthsågs en ryttare", förmäler födelsenotisen. I flera av de födelsenotiser som gäller just "oäkta" barn nämns varken fader eller moder, endast gudmor och dopvittnen. Under år 1685 läses:

*"21:e juni Hanna Börresdotters barn Elna, som blef
aflag till Mattz Anders i S.Willie. Ingri Per Jöns
bar thet till dopet."*

Låt oss nu förflytta oss framåt, närmare bestämt nästan ett helt sekel. Villie kyrkbok innehåller alltfler detaljer och blir följaktligen alltmer intressant. Låt mig återge ytterligare några dödsattnotiser från kyrkboken, med början år 1760. Den 21:e mars just detta 1760 avled en viss Mätta Sörensdotter i Grönhult i Villie. Dödsnotisen lyder sålunda:

*"Den 21:e marty blef Märten Hans' swärmoder Mätta
Sörendotter i Grönhult död, sedan hon 3-4 år förut hade
brecket låret af sig genom ett fall hos sin doter i
Beden, 82 åhr gammel och begrofs d. 2 april."*

Barnadödligheten var vid denna tid uppenbarligen ett svårt gissel. "Okänd barn-sjukdom" var en vanligt förekommande dödsorsak och likaså tycks "kåpporna" ha varit en farsot som höll allmogen i ett allt hårdare järngrepp. Bland de barnsjukdomar som skördade flest små liv i just Villie märks även kikhosta, halsfluss och tvinsjuka. Överhuvudtaget tycks 1700-talsmänniskans vardag ha varit av "det ohälsosammare slaget", åtminstone enligt våra nutida mått mätt. Många av dem som dog av ålderdomsbräcklighet var inte mer än i 60-årsåldern och i några enstaka fall så unga som endast några över 40. Husmannen Lars Pehrsson i N.Villie,

till exempel, var just 40 år gammal när han avled den 16:e november 1779, döds-orsaken var just "bräcklighet". Nära 85 år gammal, var däremot Gabriel Persson i Norra Villie, som dog den 14:e december 1764. Han framlevde sina nio sista levnadsår i en säng. Dödsnotisen lyder sålunda:

*"Den 14:e december dog af ålderdomsbräcklighet Gabriel
Pärsson i Norra Willie, sedan han i nio åhr varit
sängliggande och war 84½ år gammal."*

Samma tragiska ålderdom blev ett faktum även för förre klockaren, Mathias Hobro. Endast någ-ra få rader i kyrkboken omvittnar hans slutliga bortgång år 1771:

*"Den 12:e januari efter långt sängliggande dog af
ålderdomssvaghet kläckaren Mathias Hobro, 74 år gammal
och begrofs d. 30 ejusdem."*

Samma år beskrives i död- och begravningsboken en tragisk händelse som inträffade i Norra Villie i september månad:

*"September Dom: 18 Trinitatis körde husmannen Trulls
Andersson i Norra Willie frisk ut att hämta ett lass
korn, men hämtades hem såge ut som död, utan att
kunna tala eller röra någon lem, hwarpå han om aftonen
dog, 42 år gammal och begrofs Dom: 19na Trin."*

Den 20:e oktober 1776 dog, "af okänd barnsjuka", husmannen Jöns Bengtssons blott fem veckor gamle son från S.Villie by. I all sin spädhet blev han faktiskt en celeber liten individ, på så sätt att han blev den förste som begravdes på Villies nya gravplats. Händelsen som sådan har fått stort utrymme i kyrkboken och prästen har skrivit det följande om tilldragelsen:

*"Såsom detta war det första liksom begrofs uti den nya
plattsen, som i år genom Landshöfdingens Högwälborne
Herr Carl Hallenborgs försorg blifvit laggd til den
gamla kyrkogården och det af honom medelst wederlag till
prästgårdsjorden dertil gifwen och skänckt och äfwen
genom dess egen oförtrune möda tillika med den gamla
kyrkogården åt hwar och en af församlingens ledamöter
til begrafningsplatser blifwit indelt."*

Den 28:e juli samma år "drunknade husmannen Rasmus Pährs lilla sän i Karlsry straxt wid huset uti en lergrop". Även om det, då som nu, förekom rena olycks-händelser kan flertalet dödsorsaker tveklöst härledas dels till epidemier av olika slag samt dels till sjukdomar orsakade av ohälsosamt leverne. Vi gör ännu ett stort hopp framåt i tid och hamnar i 1805 års död- och begravningsbok. De sjukdomar som detta år berövat Villiebor livhanken är bl.a. lungsot, tvinsot och "maskplågor". Tre barn dog detta år, ett av engelska sjukan och två av kikhosta. 1806 tycks kikhostan ha spridit sig rejält i socknen, den berövade nu icke mindre än sju små barn livet. De vuxna Villieborna tycks i allt större utsträckning ha gisslats av den fruktade nervfebern som detta år skördade tre liv i Villie socken. 1810 drabbades torparen Pehr Nilsson och hans hustru, Sissa Hansdotter, i L.Lindhult av osedvanligt svår sorg, de miste tre minderåriga söner under mindre än loppet av en vecka. Alla tre begravdes den 24:e juni.

1812 märks gulsothen som dödsorsak, när 70-åriga "förre frälseåbon Hans Larsson" från gathuset Skoglund i N.Villie avlider. Samma år dog tre små barn av mässling och sex av kikhosta. I juni 1813 omkom, i en torvgrav i Sjørups socken, den 10-åriga gossen Pehr från Tunnerup no. 13. Han var son till frälseåbon Ola Pehrsson och dennes hustru. På samma tragiska sätt omkom husmannen Henric Månssons 11-åriga son Måns, från N.Villie by, den 2:e september 1814. Denna gång låg torvmossen i Varmlösa. Den 7:e oktober 1816 "afhände

sig lifvet" betjänten Carl Isac Berggren på Rydsgårds gård. Han var född på Rydsgård 1797 och alltså blott 20 år gammal när han nu tog sitt eget liv. I kyrkboken har prästen skrivit: "begrafwen i tysthet på kyrkogården, enligt Ljunits härads urtima tings utslag den 14:e oktober 1816". I juli månad 1820 skedde ännu en tragisk olyckshändelse i Villie församling, närmare bestämt i torpet Västanskog. Blott 10-åriga Bengta Rasmusdotter, dotter till torparen Rasmus Jeppsson och Elna Michelsdotter, drunknade vådeligen i en damm. Prästen har i kyrk-boken skrivit: "Wådeligen drunknad i en damm vid ett par hästars vattande, som dragit henne med sig ut i vattnet".

Också födelse- och dopboken har en del intressanta uppgifter att erbjuda bygde-forskaren, ifråga om Villies historia. Åtminstone sedan den nitiske kykoherden och sedermera kontraktsprosten Christian Ödmann kommit till församlingen. Han förde kyrkboken med största noggrannhet och detaljerade uppgifter om enskilda personer och familjer präglade hans kyrkbokföring. Till exempel förde han, ovanligt nog, under hela sin tjänstetid en särskild längd över "dödfödde barn i Villie församling". Också efterträdaren följde hans exempel och så här i efterhand kan konstateras att de 51 åren mellan 1807 och 1858 föddes i Villie icke mindre än 82 dödfödda barn.

Den 27:e november 1818 föddes torparen i Lilla Gydarp, Nils Bengtssons och hans hustru Ingar Jörensdotters lilla gossebarn. Pastor Ödmann har i kyrkboken skrivit "barnet föddes wid lif, lefde i 3 timmar men dog utan dop". Den 11:e november samma år födde frälseåbons å no.19 N.Villie, Nils Pehrssons hustru Hanna Andersdotter ett gossebarn. I notisens marginal står följande notering: "barnet blef styckwis uttagit ur modren, af Doktor Ulfsberg från Ystad. Det lefde vid operationens början". Värre gick det då för frälseåbon Nils Jönssons hustru Lisbeth Åstradsdotter, från N.Villie 17, som födde den 4:e november 1819: "barnet uttogs styckwis af Doktor Ulfsberg men modren dog dagen efter".

PRÄSTGÅRDEN

Den prästgård, som i dag ligger i Villie by, är egentligen föga uppseendeväckande ur historiskt perspektiv, eftersom den är uppförd som sent som 1887. Men ett enda litet kliv bakåt i tiden, inte mycket mer än just drygt hundra år, ger helt andra vyer. Den gamla prästgården, som dessförinnan var byns sanna stolthet, hade nämligen, gott och väl, fyllt sin funktion under flera hundra år. Under slutet av 1800-talet tycks den emellertid ha befunnits i ett så eländigt skick att en nybyggnation ansågs vara av nöden. Detta handlade då inte om alla prästgårdens fyra längor, utan inledningsvis endast boningslängan samt den så kallade port- och loglängan.

En djupdykning i Folklivsarkivets gömmor blev framgångsrik. Här återfinnes, förutom ett flertal fotografier av de gamla prästgårdslängorna, även en beskrivning från 1930-talet som författades en tid innan de två äldsta längornas rivning. Denna utomordentligt värdefulla beskrivning lyder sålunda:

"Prästgården ligger liksom de allra flesta av de skånska prästgårdarna alldeles öster om kyrkogården, så att prästgårdens trädgård gränsar till denna. Av den gamla prästgården återstår nu inte mycket, endast två längor, fast gården en gång varit fyrlängad och kringbyggd. En ny boningslänga är uppförd 1887 och ligger i riktning öster-väster i södra delen av gårdsutrymmet. Den är uppförd av tegel och med en fullt modern inredning. Med hjälp av den nuvarande arrendatorn, som är född på platsen och vars föräldrar också bott på platsen, har det lyckats att i stora drag rekonstruera gårdens ursprungliga utseende i stora drag. En god ledning till bestämmande av de rivna längornas storlek och läge kunde man få av stensättningen, som ännu fanns kvar efter den gamla gårdsplanen.

Boningslängan låg förr längs med kyrkogårdsmuren i riktning norr-söder. Enligt arrendatorns utsago hade materialet i denna länga varit korsvirke med lerklining på stakar.

Port- och logglängan varav nu ingenting finnes kvar låg i gårdsfyrkantens södra sida. Här fanns tätt opptillsammanbyggnaden med boningslängan en inkörspport till gården, men den egentliga "gadeporten" var i östra längan, där stenbron upp till porten från gatan ännu finnes kvar. Gårdsplanen ligger nämligen högt i förhållande till gatan.

Östra längan som ännu finnes kvar, inrymde liksom nu en vagnsport upptill "gade-porten", samt häst och kostall norr om denna. Den södra delen söder om porten rymde en loge och tvenne loggolv. Den södra av dessa loggolv är nu prästens hönshus och bränneshus.

Arrendatorsbostaden som låg med sin västra gavel fritt i förhållande till boningslängan, finnes ännu kvar. Den är visserligen omöjlig att bebo och arrendatorn bor i egen bostad en bit från prästgården, men den finnes dock kvar. Väggarna äro liksom i den kvarstående östra längan korsvirke med lerklining på stakar.

Mellan arrendatorns bostad och stalllängan låg förr en mindre länga, sammanbyggd i vinkel med stalllängan och med till två tredjedelar gemensam gavel med arrendatorsbostaden. Till denna länga, liksom till stalden av den östra längan, fanns förr diagonalt ställda små fönster, som inte voro mer än tjugo tum i fyrkant. Till den östra längan fanns det fyra åt varje sida. Gårdens alla längor ha förut varit uppförda i korsvirke med lerklining på stakar. Taken ha alla varit av halm med tre stycken välvda "holmejor" in mot gården. Framför boningslängan stodo förr några väldiga almar. Stensatt gårdsplan."

Även om de gamla uthuslängorna låg kvar ännu vid tiden för denna beskrivning så hade prästgårdens boningslänga börjat få några år på nacken. Den var ju uppförd redan 1887 och hade alltså hunnit bli nära femtio år gammal. Men en vandring bakåt i tiden ger vid hand att den gamla prästgården ursprungligen varit fyrkantig och kringbyggd med port till bygatan. Boningslängan låg då i norr-söder, alltså längs med kyrkogårdsmuren. En av- och tillträdesyn å Villie prästgård från 1774 ger närmare besked om prästgårdens dåvarande skick och utseende:

Den västra längan, boningslängan, även benämnd "våningslängan", var 35 alnar (21 meter) lång, 4½ alnar (2,7 meter) hög och 11½ alnar (6,9 meter) bred. De 14 bindningarna inrymde följande rum: en drängkammare, en studerkammare, en spiskammare, en förstuga, en kammare i väster från förstugudörren, en sal och två stycken kammare med en förstuga.

Även den norra längan tycks ha nyttjats för bostadsändamål. Den var 30 alnar (18 meter) lång, 8½ alnar (5,1 meter) bred och 4 alnar (2,4 meter) hög. De 13 bindningarna nyttjades som stuga (4 väggerum), ett utbygge mittemot stugan inrättat till barnkammare (3½ väggerum), ett kök (3 väggerum) och ett brygghus (5 väggerum).

På östra sidan om denna norra länga, men ändå vägg i vägg, fanns en 19 meter lång uthuslänga som inrymde en foderloge och ett fåhus med 13 kobås. Den uppges ha varit "utj godt stånd".

Östra längan, som låg längs med bygatan, var 55½ alnar (33,5 meter) lång, 10 alnar (6 meter) bred. Dess 21 bindningar (eller 20 väggerum) var, från norra änden, inredda till ett fårhus, ett "gjässestall med 3ne större spiltor", ett större stall med fem spiltrum till två hästar i varje spilta, drängkammare, portlider, två sädesgolv och loge.

I den 64 alnar (38,4 meter) långa och 10 alnar (6 meter) breda längan i söder fanns endast en hölada, en loge med två loggolv samt torvhus. Det var alltså denna byggnad som revs när nya bostadslängan uppfördes, 1887.

Denna 220 år gamla husesyn ger även besked om att prästgårdens brunn "finnes wid köket mellan norra längan och trädgården". Såväl brunnskar som "trissa" var i gott stånd. Både norr och söder om prästgården fanns trädgård men den i söder synes ha varit något utöver det vanliga. Den omgavs av 77 famnar dubbelt stengärde och innehöll, utöver en fiskedamm, icke mindre än närmare 160 olika träd av varierande slag. Här fanns till exempel 29 äppelträd, 7 päronträd, 45 plommonträd, 2 valnötsträd, 5 körsbärsträd, 9 hylleträd, 45 lönnar, 12 askar, 1

asp och några tallar. Givetvis fanns här även en krusbärshäck och flera vin-bärsbuskar. Dessutom fanns två lindar som planterats framför förstugudörren, in mot gården till. Vid prästgården fanns icke mindre än 40 pileträd, även om deras placering ej nämns. 12 nya pilar planterades varje år "ehuru wäl de här, som på andra ställen, utgåder".

En djupdykning i husförhörslängden ger en viss uppfattning om vilka som i gångna tidevarv levde och verkade i denna Villie prästgård. Vi beger oss mer än 170 år bakåt i tiden och hamnar i den husförhörslängd som omspannar åren 1818-1827. I prästgårdens boningslänga bodde givetvis den dåvarande kyrkoherden, kontrakts-prosten Christian Ödmann, samt hans hustru och deras två små fosterdöttrar. Utöver några anhöriga var även de olika komministrarna, som kontinuerligen tjänstgjorde i Villie, "inhysta" i prästgårdens boningslänga.

Raden av tjänstefolk, pigor och drängar, var påtagligt lång, även om man då beaktar att detta var en prästgård. Men också på detta plan fanns förvisso en utpräglad hierarki. Bland de som stod överst på "rangskalan" var de så kallade gårdsdrängarna, som vanligen tycks ha varit två till antalet. Under dem, på rangskalan, kom de ordinära drängarna och därefter "halvdrängarna" som i allmänhet var något yngre men också fler. Allra längst ned återfinnes de så kallade gossarna, i allmänhet ynglingar i konfirmationsåldern. Många av dem blev senare drängar men redan på "gossestadiet" hade de äldre fått titeln "storgosse". Villie prästgård kunde, vid denna tid, dessutom stoltsera med egen såväl ryktare som trädgårdsdräng.

Också på pigsidan finner man denna strikta hierarki. Överst stod huspigorn som i allmänhet tycks ha haft ett något "finare" påbrå än sina underlydande kollegor. Här märks då namn som bl.a. Stoltz, Wendel, Strömbeck och Lusell. Ett stycke ner, på samma sida i husförhörslängden, finns så "stugupigorna" uppräknade, och därefter kökspigorna och allra sist brygghuspigorna. Också på "pigsidan" fanns en variant för de minderåriga, "flickorna". De allra yngsta var blott tio år fyllda. En sammanräkning av Villie prästgårds tjänstefolk ger vid handen att här år 1818 fanns ett drygt tiotal anställda. Storhetstiden förefaller emellertid ha varit begränsad. Några årtionden senare är prästgårdens stab av anställda kraftfullt reducerad.

CHRISTIAN ÖDMANN - VILLIEPRÄST OCH PERFEKTIONIST

Christian Ödmann hette en i raden av Villies många kyrkoherdar. Han var född i Ystad 1770 och hade, när han 1805 kom till Villie, redan under en rad av år varit aktiv som så kallad medhjälpare och sedermera vicepastor i V.Nöbbelev. I Villie och Örsjö tjänstgjorde han under 35 års tid, från 1805 och fram till sin död i november 1840. En ovanligt lång tjänstetid, alltså, inom ett och samma pastorat och 1818 blev Ödmann dessutom kontraktsprost för Ljunits och Herrestads härader. Men han var speciell också i andra avseenden. Icke minst hans utpräglade ordningssinne, som ibland kunde ta rent perfektionistiska former. Detta återspeglas på ett utomordentligt sätt i de kyrkböcker som han fört under årens lopp. Man kan riktigt se hur han levat ut sitt djupt präglade ordningssinne - kyrkbokssidorna ger faktiskt intryck av att vara framställda i en tryckpress. Detaljrikedomen kring varje församlings-bos levnadshistoria är förbluffande. Ödmann måste ju dessutom ha hyst ett oerhört intresse för de enskilda människor och familjer han skrev om. Men låt oss börja från början, så att säga.

Redan 1791 anlände Christian Ödmann till V.Nöbbelevs prästgård, där han så småningom blev medhjälpare till kyrkoherden, Anders Corvin, och senare vicepastor. Denne Corvin drabbades, efter ett husförhör år 1800, av ett slaganfall som gjorde honom oförmögen att själv sköta kyrkoherdetjänsten. Ödmann blev honom, från nu och fem år framåt, behjälplig med så

gott som allt kyrkligt arbete. Det är just i detta skede man börjar kunna notera Ödmanns förtjänstfulla egenskaper. V.Nöbbelevs kyrkbok genomgår en enorm förändring, från den dag Ödmann tar över pennan. Fram till år 1805, då Ödmann flyttade till Villie, är varje dödsnotis i V.Nöbbelevs kyrkbok att likna vid en fullkomlig levnadsbeskrivning av den avlidne. Inte bara detaljrikedomen är förbluffande, utan också Ödmanns fantastiska handstil, vars like sällan skådats.

1805 lämnade emellertid Ödmann V.Nöbbelev bakom sig, för att tillträda som kyrkoherde i Villie och Örsjö församlingar. Med sig dit tog han givetvis även allt sitt ordningssinne och all den nit som särpräglade honom. En samtida beskrivning av hans personlighet tecknade Landskronaprästen A.J.Simonsson (ur Lunds Stifts Herdaminnen), i valda ordalag så lydande: "Ödmanns personlighet saknade ej ens en viss originalitet. Arbetslust och ordningssinne hörde till hans mest framträdande bättre egenskaper. Ämbetsgöromål och studier utgjorde hans huvudsysselsättning, och denna fick ej störas varken av ekonomiska bestyr eller av sällskapslivets nöje, huru noggrant fastän lugnt han ock ledde de förra och huru mycket sinne han än ägde för det senare. Med livligt kunskapsbegär hade han ock förvärvat sig ganska utbredda kunskaper.

Christian Ödmanns ordningssinne var av strängaste slaget, nedsjönk även i ett och annat till det småaktiga. Tiden var för hans egen person på det noggrannaste uppmätt, avdelad och beräknad. Sova, stiga upp, arbeta, äta, promenera, röka tobak, allt hade sina bestämda timmar. Ingen expedition utgick från hans hand utan att vara noga övertänkt och orden väl övervägde. Till hafs och brådska syntes aldrig spår, möjligen någon enstaka gång till svek av uttrycksförmågan. Framstack någon gång en udd, var den anbringad med överläggning och väl slipad. Handstilen var en gång för alla bestämd olika för olika slags uppsatser, sålunda en för predikokoncepter, en annan för brev, ännu en annan för prästatter o.s.v.

För motion promenerade han varje dag till fots en bestämd väglängd. Kunde detta, för väderlekens eller väglagets skull, ej ske i fria luften, vandrades istället i dagliga rummet, fram och åter ett visst större antal steg, så uppmätte och beräknade, att de tillsammans jämmt motsvarade förenämnde väglängd. Varje husgeråd, redskap etc. skulle ovillkorligen finnas på sin bestämda plats. Framför allt gällde detta om hans eget arbetsrum. En förbytt plats för en vaxstapel, papperssax eller dylikt kunde försätta gubben alldeles ur humör. Hans ganska anseliga bokförråd var utmärkt väl vårdat och konditionerat, därtill ordnat och katalogiserat med samma omständlighet och noggrannhet som det bäst ordnade offentliga bibliotek.

Christian Ödmanns olycka var hans lynne, som hade en retlighet och ett välde, varom man knappast kan göra sig en föreställning. Mitt under den lugnaste sinnesstämning och den glättigaste konversation kunde han av obetydligaste anledning bliva stött även på sina närmaste vänner, och därmed var det för den gången med ens slut på både lugnet och glättigheten och samtalet. En kort, bitter, häftigt och tvärt uttalad tillrättavisning samt en omedelbarligen därpå inträdande den stummaste tystnad voro de osvikliga tecknen till denna beklagansvärda affektion. Han var då lika otillgänglig för ursäkter och förklaringar från den verklige eller förmente förolämparens sida som försvarslös mot dennes fortsatta angrepp, om denne sådant försökte."

Också i Villies kyrkbokföring finner man bevis för Ödmanns nit. Efter hans tillsättning i pastoratet är kyrkboken mer detaljerad och välskriven än nånsin förut. Bland annat har han, på sista sidan i en av Villies första husförhörslängder, gjort ett trettiotal, mycket intressanta men ofta "känsliga" smånoteringar av varierande art, rörande enskilda församlingsbor. Listan är lång men, som sagt, mycket intressant. Här får vi till exempel reda på att:

"Pigan Ingar Mattsdotter i Skräddarehuset lägrads under ägtenskapslöfte af drängen Jöns Nilsson på no. 5 Ekarp."

"Åboen Trulls Pehrsson och dess hustru Bengta i St. Lindhult, som lång tid lefvat illa tillhopa i ägtenskapet, voro den 4 November 1815 kallade till Prästegården, der de fingo tjenliga föreställningar och råd, hwilka de lofvade att efterlefva och försäkrade hvarandra om ett förändradt lefnadssätt. Åboen Henning i Skåfvarp voro härvid närvarande."

"Gossen Pehr Wilhelmsson no. 2 S.Willie rymde ur tjensten hos Lars Pehrsson no. 27 ibm. sommaren 1815, och återfanns vid Michaeli i Wirestad af Skytts Härad, hvarifrån han återfördes och fick tjenst på no. 1 S.Willie."

"Drängen Jeppa Petersson no. 4 S.Willie anklagad för öfvervåld emot ladufogden Bergström på Rydsgård, men sedan han inför Tings-rätten bedt Bergström om förlåtelse, blef han blott varnad att framdeles taga sig för sådant tillvara."

"Gossen Jöns Pehrsson, no. 8 S.Willie, varit på lazarettet i Lund för fel på synen 1815, men blef obetydligt förbättrad. Pigan Else Pehrsson, no. 8 S.Willie, varit samma år på lazarettet för samma sjukdom, utan synnerlig förbättring."

"Soldat Johan G. Rohr, no. 13 S.Willie, gift i Tyskland der hustrun bor. Har på 3 år han här vistats icke begått nattvarden, aldrig bevistat någon Gudstjenst och icke fört den anständigaste lefnad. Fått förmaning och lofvat bättring."

"Flickan Karna Larsdotter, no. 12 S.Willie, hade våren 1815 anmält sig till underwisning för Iste Nattvardsgång. Men som hon efter begånget snatteri hos sin husbonde, rymde ur tjänsten, så upphörde underwisningen för henne."

"Pehr Pehrsson, no. 21 S.Willie, lät år 1808 wärfva sig till så kallad stridsman, och bevistade kriget, hvarifrån han hemkom år 1809, då han kom i tjenst på no. 28 S.Willie."

"Åbon Åke Hansson, no. 30 S.Willie söt och fått Kongl. Maj:ts tillåtelse att ingå ägtenskap med sitt syskonebarn, Kersti Larsdotter i Grönhult."

"Torparen Anders Anderssons hustru Kerstina Pehrsson, har förut varit förlofvad med husaren Johan Dellgren i Ystad och af honom med barn rådd, men ifrån honom blifvit skilgd."

"Maja Schmidt i Gamla Trädgårdshuset varit på lazarettet för venerisk sjukdom och utgick hel och frisk och fri för smittosam sjukdom, enligt bevis d. 14:e november 1808."

"Soldat Philip Zaar har bevis af den 29:e december, att han vid hamnbyggnaden i Ystad, der han arbetat i 14 månader, uppfört sig troget och beskedligt."

"Pehr Larssons hustru Ingar i Wantamölla varit på lazarettet för venerisk sjukdom, hvaraf hon oskyldigt blifvit smittad, och utgått frisk och fri från smittosam sjukdom, efter bevis d. 3:e augusti 1812. Samma sak gäller även pigorna Bengta Jonasdotter, no. 5 S.Willie och Lusse Jönsdotter på Rydsgård."

"Drängen Rasmus Nilsson häcktad för delagtighet i allmogens upplopp 1811 och afstraffad med 28 dagars fängelse vid vatten och bröd."

"Drängen Jöns Nilsson, no. 6 N.Willie, får icke vidare sedan Michaeli 1815, tjena på

Rydsgårds Gods, förmodeligen för sturskhet mot Inspektor."

"Åke Hans' son Jöns, no. 30 S.Willie, en beskedlig gosse, har då och då anfall af melancholi som gränsar till sinnessvaghet."

"Drängen Nils Nilsson, no. 6 Ekarp, varit häcktad för delagtighet i allmogens upplopp 1811 och afstraffad med 28 dagars fängelse vid vatten och bröd."

"Rusthållaren Nils Nilssons son Ola, på no. 3 S.Willie, lägrat pigan Karna Andersdotter 1816."

"Johan Svensson i Smedhuset har med skäl sin hustru misstänckt att med en förstärkningskarl i Slimminge hafva sammanafplat det barn som hon kort efter ägtenskapets ingående med honom framfödde, den 22:e januari 1816."

"Jöns Nilsson, no. 23 S.Willie, fått flera gånger varning att innehålla (=upphöra) med sitt lönnkrögeri."

Ödmann var banbrytare också på ett annat område, nämligen ifråga om undervisning. Tidigare än någon annan började han, redan under 1810-talet, tilldela socknens skolelever regelrätta betyg. Detta i en tid då många av grannsocknarna inte ens hade någon skola än. Dessa betygslistor var, som allt annat Ödmann gjorde, utomordentligt exakta och detaljerade och dessutom mycket välskrivna. Gård för gård och by för by redovisas eleverna med födelsedata, föräldrar, datum för påbörjad skolgång och så givetvis det utdelade betyget för vart år. En guldgruva för var och en som ägnar sig åt forskning kring historiens Villie.

DEN SISTE INDELTE SOLDATEN

I Villie, som i alla andra byar, fanns förr flera s.k. indelta soldater. Rote nummer 94, Södra Villie by, Vemmenhögs kompani vid Södra Skånska Infanteriregementet representerades i början av 1820-talet av en viss Axel Pantzar, som fick avsked den 15:e september 1823. Han ersattes den 7:e januari året därpå av den 24-årige Anders Silfverberg. Enligt militärens generalmönsterrulla var han 5 fot och 9 tum (c:a 172.5 cm) lång och då ännu ogift.

En gammal och sliten lönebok från denna tid finns ännu bevarad och speglar Villie-soldatens knappa lönevillkor. I detta häfte har tre på varandra följande soldater, under femtio år, kvitterat ut sina avlöningar. På första sidan preciseras "Willkoren för soldaten No.94 Silfverbergs aflöning": "I contanter erhåller 20 Rdr Rgds (riksdaler riksgälds) för hushyra, hage, torf samt foderläga och gräslön. Desse beräknas från d: 1 oktober 1830 och utbetales med hälften och andra hälften d. 25 mars 1831 och så vidare. Spannmålen utgöres på samma sätt hälften hvarje gång med 1 tunna råg, 1 tunna korn. Dess uppbörd kvitteras hvarje gång." Silfverberg stod kvar för roten under åtta års tid och har varje år kvitterat i denna lönebok med initialerna "ASB". Vi kan alltså sluta oss till att soldaten inte kunde skriva så mycket som sitt eget namn. Den 1:e dec. 1832 erhöll han emellertid avsked "i anseende till benägenhet för liderlighet", som det står i generalmönsterrullan. I april 1833 fick han en ersättare på roten, nämligen den 22-årige Per Larsson Willborg. Han var född i Genarps socken den 6:e augusti 1811. Soldatnamnet Willborg tog han med all säkerhet med hänsyftning på "Willie", d.v.s. hemmarotens namn. Vid 1834 års generalmönstring uppges han vara gift och ha en längd av 5 fot och 8 tum (c:a 170 cm). Vid mönstringen 1843, alltså nio år senare, uppges han märkligt nog vara fem centimeter längre. År 1859 uppges Willborg vara "kommenderad på bevaringsmöte", varefter han den 14:e november 1862 ersattes av den 33-årige Per Nilsson.

Han var född i Veberöd den 12:e december 1836. Som seden bjöd, övertog han sin företrädares soldatnamn, Willborg. Eftersom de båda också hade samma förnamn uppstod det märkliga och smått förvirrande förhållande att båda två i löneboken kvitterat med exakt samma namn, Per Willborg. Per Nilsson Willborg var däremot något kortare än sin företrädare, nämligen 5 fot och 7 tum lång (c:a 167.5 cm).

Anders Willman hette en av Per Willborgs närmaste efterträdare. Han skulle komma att bli en celeber representant för denna yrkeskår, såtillvida att han faktiskt var Villies siste indelte soldat. Under 1880-talet hade indelningsväsendet successivt avvecklats och 1901 var det definitiva slutåret. Vid just 1901 års generalmönstring befann sig Anders Willman på Revingehed och därifrån sände han en skrivelse hem till roten: "Härmed sänder jag frisedel och anhåller vördsamt om att få den åtecknad fortast möjligt därför att vi skall ju hafva generalmönstring den 6 september. Och någon karl kommer inte ifråga efter 1902 års början". Den indelte soldatens tid var nu förbi...

PÅ UNDANTAG I TREGÅRDEN

I Södra Villie by fanns fordom 30 gårdar av varierande "natur". Här, som i flertalet övriga byar, gick hemmanen i arv från far till son, ibland i många generationer. I allmänhet fick den son som var aktuell, överta fädernesgården när han gifte sig. Ingen lantbrukare ansågs nämligen, vid denna tid, vara kapabel att kunna klara ett hemman utan en hustru vid sin sida. Alltså övertog sonen och hans hustru boningslängan, medan föräldrarna fick flytta in i gårdens undantag. För ändamålet upprättades ett så kallat undantagskontrakt, ett slags servitut som stadgade vilka skyldig- respektive rättigheter som förelåg mellan hemmansbruk-aren och "inhysesshjonen", alltså de som bodde på undantaget. Detta kontrakt blev ju ytterst betydelsefullt i en situation där sonen till exempel avled, eller där gården av någon annan orsak fick ny brukare. Denne hade då, kanhända, inte samma intresse av inhysesshjonens välbefinnande, där på undantaget. Bland annat i denna situation fick det tecknade undantagskontraktet en ovärderlig betydelse. Här stadgades vilka förmåner som ursprungligen förbehållits de gamla på undantaget, kontraktet blev helt enkelt deras "trygghet på gamla da'r".

Undantagskontraktet nedan är daterat den 1:e oktober 1852 och gäller domkyrkohem-manet S.Villie nummer 13, Tregården. Det gick i arv från far till son i åtskilliga generationer, åtminstone från 1700-talets början och troligen sedan ännu längre tillbaks. Här är det gamle åbon, Jöns Nilsson, som avträder hemmanet, för att - tillsammans med sin hustru - inflytta i gårdens undantag. Detta undantagskontrakt ger alltså en god bild av de förhållanden som var verklighet för undantagsfolk vid denna tid:

"UNDANTAGS KUNTRACK

Emot dett, att, våra käre föräldrar, ock svärföräldrar, Jöns Nilsson, ock Elna Bengts Dotter, för hela deras återstående lifstid till oss undertecknade öfverlåtitt, ock afträd, med samma rätt och vilkor, som de sjelfve innehade, Domkyrkohemmanet No 13 3/4-dels mantal Södra Willie Ljunits Härad, ock Malmöhus län, förbinder vi oss med ditta undantagskontrackt, en för begge ock begge för en, att årligen till ofvanbemelde våra föräldrar ock svär-föräldrar, i deras återstående lifstid, utgöra ock aflämna, efterföljande undantagsförmoner, nemligen:

1:mo Årligen levereras sex tunnor råg, fyra tunnor korn, en tunna ärter, en tunna hafre, fyra tunnor potatis, ren, strid och afradsgild säd, med trettiosex kapper per tunnan, hvaraf fyra tunnor råg aflämnas den 14de februari samt två tunnor råg, fyra tunnor korn, en tunna ärter, en tunna hafre ock fyra tunnor potatis lefvereras den 14de oktober ristfrit varje år.

2:do födes en ko, på sommarbete hos våra egne kor, ock till vinterfoder, aflämnas två par

lass, godt väll höstad hö samt så mycken kornhalm, som kan behöfvas. Likaledes vinter ock sommarfödes tre stycken får med sine lamm, i blandt våre egne fårcreatur.

3:tio Hvarje år den 14de october aflämnas sex stycken gäss, ock ett vällvuxet svin, om cirka sex lifspunds vigt.

4:te Årligen uppkörs och väll torkas tjugo försvarliga par lass bräntorf, himköres ock i undantagstagarnes hus inlägges, inom augusti månads slut samt dessutom, årligen, så mycken eldebrand som behöfvas till brödbakning och sädestorkning, hvartill den vanlige gamle bakugnen å södra längan begagnas.

5:te All den spannemål, som för undantagstagarnes räkning årligen behöfs förmälas, skall af oss, när sådant påfordras, fylla till och från den qvarn, som af undantagstagarna önska, att få förmalet. Två par lass strandsand skall äfven af oss årligen i october månad, till dem himköras.

6:te Som boningsrum ock uthus, utgörande sju binnigar har undantagstagarna förbe-hållit sig, å östra längans södra ända, ock de samme sjelfve, efter deras önskan, äro inredde, hvilka åbyggnader af oss årligen i laggiltigt stånd underhålles. Den hagen som befinnes öster upptill nyssnämde undantagshusen, skall af undantagstagarne årligen begagnas. Samt ock frit få begagna vattenbrunnen.

7:de Wi förbinder oss, när sådant af undantagstagarne påfordras, aflämna ett par hästar med förespens vagn, ock säte om så åstundas, samt kusk, till begagnande till kyrka, stad, marknad, samt för öfrigt till besök hos släkt ock vänner.

8:de Utan afseende därå, att när endera af undantagstagarne är med döden afliden, skall den efterlevande makan, lika fult i hela dess föreskrifne vidd, årligen i sin återstående lifstid tillgodonjuta alla i föregående kontrakt utfäste förmoner.

Allt hvad oss emellan i denna sak, rörande muntligt blifvit aftalt, är här framman skrifteligen upptaget, till framtida efterrättelse, ock ett oryggeligt beslut.

SÖDRA WILLIE den 16de October 1852

Jöns Jönsson   Nils Andersson
son   svärson

Med föregående kuntract förklarar wi oss nöjde, utsupra
Jöns Nilsson   Elna E.B.D. Bengtsdotter
undantagstagarne"

FADERMÖRDARE FRÅN VILLIE AVRÄTTADES PÅ BOTTENBJER

Den sista avrättningen i Ljunits härad verkställdes på Buttenbjersbacken vid Haraldstorp i Skårby den 10:e augusti 1853. Den dömde var drängen Mårten Persson från torpet Sunnanskog i Villie socken. Han hade, sent om aftonen, den 30:e juli samma år misshandlat sin far till döds och dömdes av Ljunits Häradsrätt att missta livet genom halshuggning. Kyrkböcker och rättegångsprotokoll har mer att berätta:

Mårten Persson var född i Sunnanskog i Villie 1821, som son till torparen Per Persson och dennes hustru, Bengta Hansdotter. Han var näst äldst i syskonkretsen och hade, då han föddes, endast en äldre syster, vid namn Ingar. Senare föddes emellertid även brodern Lars och system Anna. När Mårten var 24 år gammal dog modern i någon bröstsjukdom, hon var då 59 år gammal. Kvar i torpet i Sunnanskog bodde emellertid Mårtens far, änkligen Per Persson. Livet tycks ha gått sin gilla gång för familjen, även om mycket talar för att flaskan varit en kär

och ofta sedd vän i faderns hus. Dryckenskapen synes ha varit den enda orsaken till att Mårten begick den fruktansvärda gärningen att mörda sin far.

Händelsen låter som en burlesk anekdot men har verkligen inträffat. Därom vittnar mängder av rättegångsprotokoll i Ljunits Härad's dombok och även Villie församlings kyrkbok, där själva avrättningen finns verifierad i så lydande ordalag:

"Den 10:e augusti dog och begrofs drängen Mårten Persson från Sunnanskog, ogift. Dödsorsaken var halshuggning. Blef för faderns död halshuggen på Bottenbjer i Skårby och begrafven på platsen."

Också domboken innehåller givetvis mycket långa och detaljerade protokoll gällande detta uppseendeväckande mål. Ett flertal vittnen avhördes och dessa vittnesmål klarlägger i viss mån bilden av Mårten Persson och hans förhållande till fadern. En viss Per Mårtensson, vid rättegångstillfället dräng på Rydsgårds gård, hade vid tiden för mordet varit dräng hos den mördade Per Persson. Han berättade vid rättegången att Nils Olsson från Gravstorp och Anders Rasmusson i Västanskog, dagen före mordet, kommit till Per Persson för att utkräva betalning för en fordran. Per Persson hade emellertid vägrat att utbetala några pengar men lät sig senare, av sonen Mårten, övertalas att ändå göra sig oskyldig. Per Mårtensson kunde inte minnas mer av tillfället ifråga, men hade av andra hört att Mårten Persson "strax därpå öfverfallit och slagit gubben". Dagen därpå hade inspektor Matsen på Rydsgård bett vittnet gå till Sunnanskog för att se på den mördade. Han hade "dervid funnit ansigtet blodigt samt en större blå fläck på bröstet".

Ett annat vittne var åboen Per Harvidsson från "Trångerup" (Trunnerup), som sent om aftonen kvällen före mordet hört någon ropa utanför husknuten: "är här något folk?". När han gick ut fann han Per Persson stående bredvid sin vagn. "Gud beware mig, är jag här? Jag har lejet fel om vägen", hade Persson sagt. Harvidsson berättade vidare om Persson: "Han talade wid tillfället redigt, ehuru han war något rusig men på långt när icke öfverlastad". Vittnet hade hjälp Persson att vända hästarna så att färden kunde fortsätta mot Sunnanskog.

Den mordåtalade Mårten Persson själv anförde vid rättegången "att han alltid i nyktert tillstånd bemött sin fader wäl, varit uppässig emot honom samt wänlig och wid alla tillfällen sökt att hjälpa och att han hoppas att hans i öfverilning begångna handling icke måtte tilldömas alltför strängt. Åklagaren tillkännagaf att han öfverlemnade målet till pröfning, under yrkande att Mårten Persson måtte för dråp å sin egen fader dömas att mista lifwet". Men Mårtens vädjan till rätten hörsammades inte...därtill ansågs hans brott alltför grovt.

Sist följer rättens utslag, domen lyder sålunda: "Af rannsakingen finner Häradsrätten upplyst, att tilltalade Mårten Persson vid särskilte tillfällen med slag öfverfallit sin fader och att han senast aftonen den 30:e sistlidne juli på ett så wäldsamt sätt misshandlat honom att Per Persson derefter inom en halv timma befunnits vara död. Och som Per Perssons kropp företrätt omissskenlige tecken till gröfre yttre wäld hwaribland en större blånad på bröstet, anser Häradsrätten Mårten Persson hafwa begått dråp och med stöd af 14 kapitlet i paragrafen Missgärnings-balken samt Kongl. förordningen den 10:e juni 1841 dömer Mårten Persson att mista lifwet genom halshuggning.

Mårten Persson blev den siste som avrättades i Ljunits härad. Den 10:e augusti 1853 var en stor folkmassa församlad vid Bottenbjersbacken i Skårby, Ljunits' avrättningsplats, alldeles i närheten av Snöftarps gästgiveri i Skårby socken. Runt avrättnings-platsen stod häradets alla nämndemän i så kallad spetsgård. Var och en av dessa nämndemän höll i sina händer en spetsig träpåk som riktades mot delikventen - ett säkerhetsarrangemang avsett att förhindra eventuella flyktförsök. På håll närmade sig fångkärren från häradshäktet...i den satt Mårten Persson, iförd bojor och kedjor. På grund av folksamlingen hade fångföraren svårt att komma fram med vagnen och enligt muntlig tradition skall då Persson ha rest sig upp och utropat: "flutta po ar, gott folk...dé bler ändå inged å de forrän ja' kommer". Det påstås även att Villies

dåvarande kyrkoherde, Cederlöv, som gav Persson sista smörjelsen, fick honom att erkänna sin skuld innan han la' sig ner på stupstocken. Detta mot löftet att hans lik skulle begravas i vigd jord. Någon vigd jord blev det emellertid ej, om man får tro kyrkboken. Mårten Persson begravdes, som tidens sed föreskrev, på avrättningsplatsen.

Denna uppseendeväckande händelse passerade förvisso icke obemärkt bland den dåtida allmogen. Den lämnade spår efter sig bland annat i form av ett skillingtryck som än i dag finns arkiverat på Svenskt Visarkiv i Stockholm. Dess innehåll överensstämmer endast i vissa delar med den verklighet som relateras i rättsprotokollen. Det mesta är således uppdigt och "påspätt", allt enligt dåtidens teatraliska moralsyn. Visan lyder sålunda:

SKILLINGTRYCK OM MORDET I VILLIE 1853

(mel. "Jag gick mig ut i lunden, att höra fågelsång")

"I Willie församling och torpet Sunnanskog
En son som Mårten hette, sin fader ihjälslög.
Ty när den onde anden får menskan i sin makt
Hon uppå sammvetströsten ej mera gifwer akt.

--

Till Ystads sommarmarknad nu reste son och far.
De hwarje krog besöka, som uppå vägen war.
Ty de begifne woro på dryckenskapens last.
Och djefwulen dem hade uti sin snara fast.

Vildsinte woro begge och hårde af natur.
Och här de drucko, söpo och lefde såsom djur.
När aftonen war kommen de reste mot sitt hem,
men lif och gräl och träta uppstod emellan dem.

När de till hemmet kommo de åter grälade,
och uppå gamle fadren nu Mårten rusade.
"Mitt kära barn dock skona mitt lif", så fadern bad
Men sonen icke lyssnar till fadersbönen mer.

Af brännewin berusad han wet ej hwad han gör.
Och i sin wilda yra han fadrens rop ej hör.
Men slag på slag han giwer tills fadren faller ner
på golfwet uti stugan och sig ej rör mer.

När morgonsolen uppgått med fasa Mårten såg,
att fadren, som han slagit, nu död i sängen låg.
Och golf och wäggar woro bestänkt af fadrens blod.
Förtwiflad och bekymrad nu fademördarn stod.

Till fängelset strax fördes den fräcke syndaren.
Men fasansfulla brottet han dock ej ångrade.

Och prestens råd och warning han will ej lyssna till.
Sitt brott han fräckt förnekar och ej bekänna will.

En dag i juni månad det budskap man frambar,
att kungens dom war kommen - och nådens dom det war.
Han till halshuggning dömdes, af fasa gripes han.
Hur illa han har handlat omsider nu han fann.

Men snart dock Mårten sade: jag ej godwilligt will
mig domen underkasta, ej konungens sigill.
Är under domen lastad, ej kungens namn der är,
tolf rådets underskrifter ej heller funnos der.

Dock Mårtens ögon blefwo omsider öppnade.
Sitt brott han nu erkände och bittert ångrade.
Han sig förklarar skyldig till fadrens grymma död,
Och finner sig ock skyldig till död och afgrunds död.

Med tunga steg nu Mårten till afrättsplatsen går.
Men sina band och bojor han ej aflägga får.
På stupestocken lägger han nu sitt hufwud ner.
Och ångerfull, förkrossad om nåd till Gud han ber.

Skarprättaren strax lyfter den hwassa bila opp,
Och med ett hugg han skiljer hans hufwud ifrån kropp.
Och återlösta anden till Christi domstol far,
Att dömmas, wedergällas, som han här handlat har.

Låt Mårtens dödsstraff wara, o menniska för dig,
en wäckelse och warning, att fly från syndens stig.
Men uppskjut ej din bättring till lägligare tid.
I dag, i dag besinna hwad som tillhör din frid.

Tänk ej, att Du ostraffad kan öfwa synden här
Förbannelsen och domen Du dock inom dig bär,
Och kropp och själ du störtar i afgrundspinan ner,
Och nåd och frälsning sedan dig aldrig bjudes mer.

Betänk hur Mårtens fader en ryslig ända tog.
I fylleri han lefwat, i fylleri han dog.
Och med sin syndabörda i ewigheten gick.
Ack kunna wi wäl hoppas, att nåd af Gud han fick.

O du, som blindt framrusar i syndens öfwerdåd,
Och fräckt och obotfärdigt föraktar Herrans nåd.

I syndaloppet stadna, och slå dig för ditt bröst.
Botfärdig hjertat öppna för Herrans ord och röst."

HUSESYN I EN GAMMAL VILLIEGÅRD

Gården Södra Villie nummer 13 - Tregården - var fordom ett s.k. domkyrko hemman, vilket gav dess brukare en förhöjd status. Under så gott som alla tider har det också varit relativt välbetrodda åboar som brukat hemmanet, till exempel har titeln nämndeman under långa tider varit intimt förknippad med gården. Låt oss göra en liten resa i husförhörslängden. Från den epok då Villie blev enskiftat och fram emot vår egen tid. Nils Jönsson är den brukare som står skriven för gården i husförhörslängden 1818-1827, han var född i Villie år 1753. När denne Nils Jönsson, i augusti månad 1822, avled blev det sonen Jöns Nilsson som övertog rulljansen på stället. I samband med denna överlåtelse förrättades så kallad av- och tillträdessyn. Tack vare denna syn kan vi i dag, 170 år senare, göra oss en ypperligt god bild av hur en relativt prominent Villiegård såg ut vid denna tid.

Gården var fyrhängad, en port i norrlängan ledde in till den rymliga och stensatta gårdsplanen där det växte tre stycken askträd. Längorna hade troligen uppförts redan vid gårdens utflyttning från byn, i samband med enskiftet år 1805. De tycks ha varit gediget uppförda med lerväggar och ekestolpar, satta på sten, medan taken givetvis var av halm. På gården fanns två brunnar och båda var försedda med brunnskar. Den rejäla trädgården i öster, som omgärdades av 192 famnar stengärde, innehöll 10 äppleträd, 90 större och mindre körsbärs- och plommonträd, 61 vildträd bestående av ask, alm, rönn, lönn och asp. Runt gården fanns 65 stora pileträd och ute på hemmanets ägor ytterligare 60 pilar. Låt oss så stiga innanför "farstun" och ta del av hur rumsindelningen i en lantbrukarboning, modell 1820-tal, kunde se ut:

Södra längan var bonings- eller "stugulänga". Den var 45 alnar (27 meter) lång och 8½ alnar (5,1 meter) bred. Längst ut i östra änden låg spiskammaren på två fack och härifrån kom man, via en "heldörr" in i den lika stora undantagsstugan. Därnäst låg förstugan "med spis och skorsten". Här fanns givetvis, via "tvenne beslagne halvdörrar", stora utgången till gårdsplanen men också en enkel dörr i öster in till undantaget samt en likadan i väster, till dagligstugan. Den var fyra fack stor och hade tre fönster. De därpå närmast följande två facken var indelade i ytterligare en spiskammare åt söder och ytterligare en förstuga åt norr. Spiskammaren hade ett obeslaget fönster och en enkel dörr åt stugan, medan förstugan hade två beslagne halvdörrar åt gården, en enkel dito åt stugan och en åt bryggghuset. Bryggghuset, som var ett av gårdens viktigare utrymmen, var tilltaget med gott mått, nämligen fyra fack, med andra ord lika stort som den ovannämnda dagligstugan. Här fanns kjölna och bakugn. Genom en enkel dörr kom man så till visthuset, ett fack stort, och därefter låg kvarnhuset. Hela längan var försedd med brädgolv.

Västra längan var 43 alnar (25,8 meter) lång, 9 alnar (5,4 meter) bred samt 3 alnar (1,8 meter) hög, "uppförd af stolpar satte på sten, med lerväggar under halmtak". Längst i söder fanns ett torfhus, ett fack stort, med egen ingång och en beslagen dörr in till kvarnhuset i södra längan. Därnäst kom den tre fack stora drängkammaren med en beslagen dörr åt gården. Så sådesgolvet på fyra fack med en enkel dörr mot gården, logen på två fack med "tvenne beslagne halvdörrer åt gården", fölehuset på två fack med enkel dörr åt gården samt slutligen svinhuset på ett fack.

Norra längan hade märkligt nog exakt samma mått som den västra och var även byggd på samma sätt. Från västra ändan fanns sädesgolv, tre fack; loge, tre fack, med två halvdörrar åt gården; foderlada, ett fack; stall och fähus, tre fack, med tre spiltor och tre bås. Härifrån fanns en enkel dörr ut till dyngstaden samt två halvdörrar inåt gården. Därefter fanns ytterligare ett fähus, tre fack stort, med sex stycken bås. Härifrån ledde en heldörr till dyngstaden och en dito till gårdsplanen. Öster om detta fähus låg så porten som var två fack bred, en "helpport och lucka".

Den östra längan hade uppförts 1823 av den då nytillträde åbon, Jöns Nilsson. Den var 40 alnar (24 meter) lång, 9½ alnar (5,7 meter) bred och 4 alnar (2,4 meter) hög, uppförd med ekestolpar och lerväggar under halmtak. Från norra änden inredd till: svinhus, ett fack, med heldörr åt gården; fårhus, två fack, med två beslagna halvdörrar; vagnslider, ett fack, med en enkel dörr till trädgården; hölada, tre fack, med en enkel dörr åt gården; huggehus, två fack, med två beslagna halvdörrar åt gården samt allra längst i söder ett torvhus, tre fack, med två beslagna halvdörrar åt gården.

Därmed har vi fått en god bild av hur en fyrhängad Villiegård vid denna tid såg ut, så pass god att en rekonstruerande ritning kunnat förfärdigas, den kan studeras härintill. Samma släkt innehade S.Villie 13 - Tregården - ända fram till något av 1900-talets allra första år, då den nuvarande innehavarens farfar blev ny brukare på stället. Kring nyårshelgen år 1915 drabbades den gamla gården av en ödesdiger eldsvåda.

NOTISER FRÅN SOCKENSTÄMMORNA

Varje församling/socken höll regelbundet så kallade sockenstämmor. Här avhandlades allehanda ting som rörde by- och sockengemenskapen. Till sockenstämmorna kallades byamännen från socknens alla byar. Var och en hade som regel rösträtt i förhållande till storleken på den gård han brukade. Kyrkoherden var givetvis den självskrivne ordföranden. Frågorna som behandlades vid sockenstämman var av högst varierande slag. Det kunde gälla att godkänna eller avslå en ansökan från någon som ville slå sig ned i församlingen, det kunde även gälla eventuella ansökningar om fattighjälp och egentligen alla frågor som kunde anses vara en socknens angelägenhet. För Villies vidkommande finns sockenstämmor bevarade för perioden 1807-1851. Protokollen ger ofta en detaljerad och intressant bild av de problem som kunde finnas i en by vid denna tid. Låt oss ta del av några "ärenden".

På "måfå" slår jag upp en sida, bland protokollen, och hamnar på den 29:e augusti 1817. Här har diverse ämnen avhandlats. "Kyrkorådet hade sig af en bedröflig erfarenhet bekant, att många af socknens ledamöter visa en straffbar försummelse, ej mindre vid Gudstiensten än den Heliga Nattvardens begående och äfven ådagalagt mindre agtning för sedlighet och dygd". Försumlighet mot kyrkan var något som inte under några omständigheter accepterades i 1800-talets värld. Detta sockenstämmoprotokoll förmäler vidare, att stämman "ämnade företaga åtgärder för sakens bättrande", men innan detta skedde skulle prästen göra en allmän förmaning till församlingen från predikstolen. Om dessa förmaningar ändå icke hade någon avsedd verkan skulle prästen göra "enskilda varningar" och personligen samtala med de aktuella personerna.

Nästa ärende på "dagordningen" handlade om den "tröghet och försummelse", som både detta och tidigare år visats av det "västra skolelaget", d.v.s. det som ansvarade för Norra Villie skolhus och dess verksamhet. Skolbyggnaden hade inte reparerats och underhållits i den omfattning som borde ha varit lämpligt. Det var i själva verket med anledning av just dessa bristfälligheter som ett förslag om inrättande av s.k. byordningar väcktes. En av dem som stod bakom förslaget var ordningsmannen i S.Villie by, Anders Mattsson, som också var både farfar och namne till den Anders Mattsson som var ledamot av skolrådet i Villie 1879-1914.

Så var det dags för det kanske mest "delikata" ämnet vid dagens sockenstämma, nämligen Södra Villies egna lönnkrogar som, till råga på allt, var belägna "invid kyrkan". I protokollet står att läsa: "Med icke litet bekymmer hade kyrkorådet länge erfarit bedröfliga werckningar af 2ne i Södra Villie by invid kyrkan belägne lönnkrogar". Det fanns alltså, märkväl, vid denna tid icke en utan TVÅ lönnkrogar i Södra Villie by. Den ena av dessa båda in-rättningar innehades av torparen Jöns Nilsson å S.Villie nummer 23, och den andra av "Matts Hans' enka Ingar" å S.Villie nummer 25. Dessa båda hade, vid ett flertal tillfällen, blivit varnade för de följder som deras olovliga krögarnäring kunde få. Alla förmaningar och varningarna hade emellertid varit helt förgäves, varför sockenstämman nu beslöt att återigen ge lönnkrogsinnehavarna var sin varning, innan vidare åtgärder skulle vidtagas. Närvarande vid stämman var också en av dem som påtagligen berörts av denna förkastliga lönnkrogsverksamhet, nämligen skolmästaren Peter Herrlin. Han bodde närmaste granne till ovannämnde Jöns Nilssons hus och fick i uppgift att framöver hålla kontroll på vilka "kunder" som egentligen gjorde sig ärenden till Jöns Nilssons inrättning.

Vi gör ett flerårigt hopp framåt i tiden och hamnar på en sockenstämma som är daterad den 26:e november 1831. I Villie, som på andra håll, hade man uppenbarligen fått allvarligare ting att bekymra sig för, än lönnkrogar och uteblivna kyrkobesökare. Nu handlade det om att rädda liv och lem. Rädslan för koleraepidemin tycks vid denna tid ha övergått i ren panik! Man var på det klara med att rejäla åtgärder måste vidtagas för att utestänga denna fasansfulla sjukdom, som i värsta fall kunde skövla både byar och hela socknar. I Villie, som på många andra håll, tillsattes en så kallad Sundhetsnämnd. "Denna vidsträckta socken", skrev prästen skulle indelas i skilda distrikt, lämpligen samma som husförhörslagen inom församlingen. Inom varje sådant distrikt skulle en särskilt tillsatt uppsyningsman ha kontroll över renlighet och hygien. Stämman valde följande personer till uppsyningsmän:

Östra husförhörslaget: Nils Jönsson Skånberg, Södra Villie 3.

Västra husförhörslaget: Lars Jonsson, Södra Villie 16.

Varmlösa husförhörslag: Nils Pehrsson, Varmlösa 13.

N.Villie husförhörslag: Hans Nilsson, Norra Villie 15.

Trunnerups husförhörslag: Pehr Nilsson, Trunnerup 2.

Ekarps husförhörslag: Lars Trullsson, Brännebacken och Jöns Hansson, Ekarp 10.

Torparelaget: Skogvaktare Hans Hindriksson, Frankhult.

2:a kapitlet i 16:e paragrafen av Kongliga Förordningen föreskrev att sjukhus och sjuksköterska i möjligaste mån skulle inrättas i församlingarna. Sjukhus ansågs emellertid ogörligt i Villie, eftersom gårdarna efter enskiftet kommit att ligga kringspridda på en yta av flera mils omkrets. Det hade därför blivit stora problem med bland annat sjuktransporterna, var den gängse meningen på sockenstämman. Om till exempel en sjuk sockenbo skulle transporteras från sin bostad till sjukstugan kunde han eller hon vara död innan framkomsten, resonerade man. Strapatserna till följd av resan skulle kunna bli alltför ödesdiga. Däremot var intresset påtagligt då det gällde inrättandet av sjuksköterska i församlingen.

Ytterligare en förändring som kom till stånd som en direkt följd av kolerarädslan var tillkomsten av likvagnar. Förr hade kistorna alltid burits till kyrkan, vid begravingar i Villie. Då man trodde att kontakten med den avlidne blev alltför nära och därmed smittorisk, för bärarna, infördes nu bruket av likvagn.

MER ÄN 60 EMIGRERADE FRÅN VILLIE

I utflyttningslängden finns de noggrant förtecknade, alla de som lämnade Villie församling. Inte bara med namn utan också med nummer och datum på den flyttningsattest som prästen utfärdade före avflyttningen. Den kom i själva verket att utgöra ett slags betyg som den

utflyttande församlingsbon sedan fick lämna till prästen i den församling han eller hon flyttade till. I utflyttningslängden finns även en särskild kolumn för den avflyttandes destinationsort. De allra flesta stannade "hemmaomkring" och flyttade inte så långt, kanske en eller några socknar bort. Men 1800-talets sista decennier var överlag fattiga och besvärliga i Sverige... "Amerikafebern" spred sig som en epidemi. I utflyttningslängdens högerkolumn ser man, att prosten Evander, alltoftare präntat "Amerika" eller "Nordamerika" som utflyttningsort.

Från Villie församling emigrerade mellan 1870 och 1890 drygt 50 personer, det vill mellan två och tre om året. En del hade redan hunnit få en stadgad yrkesutövning. Här märks då till exempel Johan Conrad Severin som var gårdsbokhållare på Rydsgårds gård, smeden Mårten Olsson Olander från Ugglarp och 26-åriga lärarinnan Johanna Jacobsson från Varmlösa. Ändå blir det tämligen uppenbart, när man studerar denna utflyttningslängd, att "vanliga" pigor, drängar och arbetare var de som toppade statistiken vad beträffar 1800-talets utflyttning till Amerika. Hur gick det då för de Villiebor som valde att lämna gamla Moder Svea för en satsning på "den stora kontinenten i väst"? Säkert lyckades somliga väl och andra mindre väl. Ytterst få var i alla fall de som återvände till Sverige, även om det i Villie faktiskt förekom vid några tillfällen.

I Ystads Allehanda av den 7:e juli 1900 står att läsa om en yngling från "Södra Villie socken som utvandrade till Amerika på 90-talet", Nils Jönsson var hans namn. Artikelns lyder sålunda:

"SKÅNING SERGEANT I AMERIKA

Från en i Amerika bosatt skåning, som på sin tid lämnat flere bidrag till Y.A. ha vi mottagit följande skrivelse till införande i tidningen:

Till Amerika utvandrade på 90-talet en då 20-årig yngling Nils Jönsson från Södra Villie socken. Utrustad med ett godt huvud, stor energi och lust att armbåga sig fram stod hans håg till att gå den "lärdas" vägen i Sverge. Men hans föräldrar, välaktade, voro i små omständigheter och detta gjorde att Nils istället för att gå vägen till Lund måste stanna hemma och plöja åkern. Detta var ej i hans smak och då ej någon annan anställning syntes stå öppen för en obemedlad bonddräng i Skåne packade han en dag sin kappsäck och lunta och begav sig över atlanten. Som nybegginnare måste han i sitt nya fosterland taga i tu med litet av varje, arbeta i skog och på mark, på åker och äng. Det dröjde för honom ej länge att lära sig det nödvändigaste av språket samt sätta sig in i nya seder och levnadssätt och för att än mer fullkomna sig häri lät han 1894 inskriva sig i armén.

Här var det först hans begåvning "gav lön för möda". Efter endast 8 månaders tjänstgöring som menig bestod han med glans examen för korpralskolan, från vilken han någon tid efter utgick med höga betyg. Så kom det spansk-amerikanska kriget, soldaterna fingo order att begiva sig söder ut och Nils måste följa med. Lägrad i sydstaterna ett par månader innan avresan till Kuba, härjade klimatfebern på det förskräckligaste. Denne fiende skördade många fler offer än de spanska mauserkulorna och många både officerare och menige blevo här odugliga till tjänstgöring. Men på grund av hans starka kropps-konstitution invärkade denna klimatförändring ej något vidare på vår skåning - han tjänstgjorde varje dag. Han var med i stormningen på Sant Juan-höjderna och vid belägringen av Santiago. Genom godt uppförande i läger och tapperhet i fält blev han utan vidare befördrad till sergeant.

Detta utgör ett exempel på att ej alla ynglingar, som begiva sig ifrån Sverge under beväringsåren, göra det därför att de äro "rädda" för att lära exercera. Största skulden torde sökas i ekonomiska svårigheter för den obemedlade klassen. Så var fallet i detta hänseende, oaktadt några i hans hembygd voro böjda att tro det han fruktade den nya värnpliktslagen, som skulle tillämpas då han reste. I farans stund vore det nog väl för Sverge att ha några tusen av detta slags rymmare."

Nedanstående förteckning över emigranter från Villie församling bygger på en kontinuerlig genomgång av både husförhörsoch utflyttningslängder och omfattar åren 1870-1894.

EMIGRERADE FRÅN VILLIE FÖRSAMLING 1870-1894

Utflyttns- Emigrantens namn etc.
att:s datum

- 1876-10-09 Drängen Christen Andersson från S.Villie.
1877-03-05 Bokhållaren Johan Wilhelm Nyström från Klämman.
1880-03-01 Drängen Mårten Larsson från Ekholm.
1880-03-02 Drängen Hans Jakobsson från Varmlösa nr. 6. Född den 27:e augusti 1859 som son till "ägaren" och lantbrukaren Jacob Nilsson o dennes hustru Boel Jönsdotter på Varmlösa nr. 6. ans, som var äldst i en skara av åtta syskon, kvarbodde på föräldragården ända till emigrationen 1880.
1880-03-02 Drängen Anders Hansson från Varmlösa nr. 14. Född 1846 på Varmlösa nr. 14 som son till "ägaren" och småbrukaren Hans Jönsson och dennes hustru Metta Larsdotter.
1880-03-02 Pigan Maria Nilsson från Mariehult. Maria Nilsson var född i Sjörup den 20:e mars 1858 och alltså 21 år gammal då hon i mars 1880 emigrerade till Amerika.
1880-03-16 Drängen Anders Persson från Östanskog.
1880-04-12 Drängen Olaus Persson från Västanskog.
1880-04-12 Ynglingen Nils Christensson från S.Villie nr. 9. Son till "ägaren" Christen Olsson och dennes hustru Metta Mårtensdotter. N.C var yngst i skaran av fem syskon.
1880-09-29 Drängen Nils Nilsson från S.Villie nr. 3. Nilsson var född i Bromma församling år 1861 och hade under två års tid haft tjänst som dräng hos nämndemannen Hans Nilsson på S.Villie nr. 3.
1880-11-17 Drängen Hans Larsson från S.Villie nr. 22. Larsson var född i Sjörup 1851 och hade haft drängtjänst hos Anders Nilsson på S.Villie 22 under drygt två års tid.
1880-11-17 Smedarbetaren Johannes Nilsson fr. S.Villie 26. Johannes, som var född år 1856 och son till smedmästaren Carl Nilsson, gick i lära hos fadern när han i november månad 1880, i husförhörlängden, noteras som "förrymd, troligen till Amerika".
1881-03-29 Arbetaren Nils Larsson från Ekholm.
1881-03-29 Arbetaren Per Olsson från Hejdeholmen. Olsson var född i Villie 1853 och arbetade vid tiden för emigrationen som dräng hos torparen Måns Månsson i Hejdeholmen.
1881-04-02 Arbetaren Per Larsson från Västanskog. Per Larsson var född i Villie församling i juli månad 1847.
1881-04-16 Arbetaren Per Jeppsson från Mölleröd. Född 1848 i Villie.
1881-04-20 Gårdsbokhållaren Johan Conrad Severin från Rydsgårds Gård. Född 1856 i Balkåkra.
1881-05-02 Skomakaren A.Lundgren med hustru och två barn från S.Villie nr. 23.
1881-05-02 Lantbrukaren L.G.Hansson från S.Villie nr. 28.
1881-09-19 Drängen Per Nilsson från Ekarp nr. 5. Född 1863 i Sjörup och dräng hos Anders Hansson på Ekarp nr. 5 sedan många år.
1882-05-31 59-åriga änkan Karna Olsdotter från Tuvebol och dottern, 21-åriga Marie Sofie Nilsson fr. samma ställe. Karna Olsdotter var alltså, med sina 59 år, en av de äldsta emigranterna från Villie församling. Hon var född i Slimminge 1823. Hon hade tidigare varit gift men blev änka redan vid 42 års ålder, den 16:e maj 1865. Med sig på den långa resan tog hon ett av sina barn, den 21-åriga dottern Maria Sofie, som förut varit i Danmark och arbetat.
1882-06-12 25-åriga pigan Anna Persdotter från Frankhult. Född i Skårby 1857. Hennes husbonde i Frankhult hette Jöns Persson.

1882-11-06 29-åriga pigan Sara Johanna Hansson från S.Villie nr. 8.

1883-03-08 20-åriga drängen Lars Olof Möller från Varmlösa nr. 6. Född i V.Nöbbelev 1863 och sedan 1880 dräng på Varmlösa nr. 6 hos lantbr. Jacob Nilsson.

1883-04-11 23-åriga arbetaren Hans Hansson från Varmlösa 13. Född 1860 i Villie.

1883-04-11 19-åriga arbetaren Nils Hansson från Varmlösa 14. Född 1864 i Villie.

1883-04-24 32-åriga drängen Lars Jöransson från Ekarp nr. 2. Jöransson var född i Slimminge den 26:e maj 1851. Det var också från födelseförsamlingen han kom, när han i början av november 1880 fick tjänst som dräng på Ekarp nr. 2.

1883-05-09 26-åriga pigan Maria Svensson från Villiegården.

1884-04-22 23-åriga drängen Sven Jönsson från Beden. Född 1861 i Jämshög, Blekinge och kom därifrån till Beden i Villie 1883.

1884-10-24 21-åriga drängen Anders Nilsson från Trullseryd. Född i Skårby 1863.

1886-02-27 22-åriga åbosen Nils Jakobsson från Varmlösa 6. Född 1864 som son t. lantbr. Jacob Nilsson i Varmlösa. Nils Jakobsson hade ytterligare två syskon som emigrerade 1887.

1886-03-07 19-åriga ynglingen Alfred Möller fr. Varmlösa 14. Född i Villie 1867, son till Gustaf Möller.

1886-03-08 37-åriga arbetaren Hans Persson fr. S.Villie 25.

1886-11-24 16-åriga pigan Johanna Håkansdotter från Trunnerup nr. 4.

1887-04-14 18-åriga åbodottern Amalia Jakobsson från Varmlösa nr. 6. Född 1869 som dtr. t. lantbr. Jacob Nilsson i Varmlösa. Amalia var ett av tre syskon, i denna familj, som emigrerade till Amerika.

1887-06-22 23-åriga smeden Mårten Olsson Olander från Ugglarp 1-2. Han var född i St.Köpinge 1864.

1887-09-13 26-åriga lärarinnan Johanna Jakobsson från Varmlösa nr. 6. Född 1861 som dtr. t. lantbr. Jacob Nilsson. Johanna var ett av tre syskon, i denna familj, som emigrerade till Amerika.

1887-12-13 20-åriga åbosen Magnus Larsson från S.Villie 9.

1887-12-27 20-åriga snickaren Nils Persson från N.Villie 2.

1888-03-17 Åbosen 27-åriga Anders Truedsson från Stora Lindhult. Född 1861 som son till "ägaren" Trued Olsson och Margreta Nilsson.

1888-03-22 Arbetaren 20-åriga Mårten Nilsson från Svenshög.

1888-04-06 25-åriga pigan Bengta Håkansson från Rydsgård. Född i Villie 1863. Hon hade arbetat som piga på Rydsgårds gård från 1884.

1888-04-27 38-åriga åbosen Lars Hansson från Varmlösa 14. Denne man var född i Villie församling i mars månad 1850. Han växte upp på ett mindre ställe med fastighetsbeteckning Varmlösa 14, som son till Hans Jönsson och Metta Larsdotter. I september månad 1881 dog modern och Lars kvarbodde, tillsammans med fadern, i föräldrahemmet fram tills han i april månad 1888 emigrerade till Amerika. Ensam kvar på gården i Varmlösa bodde fadern, där han dog den 20:e december 1889. Lars Hansson var en av de få som också återvände från Amerika. Den 11:e november 1892 står han som återinflyttad på Varmlösa 14...men då var fadern död sedan tre år.

1888-05-07 52-åriga åbon Lars Mårtensson från Varmlösa 14. Denne man var född i Villie 1836 och representerar på flera olika sätt ett mycket ovanligt emigrantöde. När han 1888 valde att emigrera till Amerika var han 52 år gammal och efterlämnade hemma i Varmlösa både hustru och barn. I tre och ett halvt år var han borta men återvände hem till familjen den 7:e november 1891. Dessförinnan hade, emellertid, dottern. Maria hunnit resa efter fadern till Amerika där hon alltså befann sig ännu vid faderns återkomst till hemmet i Sverige.

1889-01-11 40-åriga snickaren Nils Rosengren från Villie 27.

1889-11-07 20-årig sjömannen Nils Hansson från Varmlösa 14.

1890-09-15 30-åriga mejerskan Bengta Mårtensson från Bjerstorp.

1891-03-21 16-åriga smeddotttern Hanna Rahm från Ugglarp 3. Hanna Magnusdotter Rahm var född i Villie den 27:e maj 1874 som dotter till smeden Magnus Rahm och hans hustru Bengta Jönsdotter. Flickan hade, vid sin emigration 1891, ännu icke hunnit fylla 17 år. Hon har, med sina 16 år, varit en av Villies yngsta emigranter.

1891-04-23 24-åriga Maria Larsdotter från Varmlösa 14. Född 1867 i Sjörup. Flyttade sedermera med föräldrarna till Varmlösa nr. 14. Fadern emigrerade själv 1888 (se ovan, Lars Mårtensson 88-05-07). Kvar i hemmet stannade Maria och modern, Signe Mårtensdotter. Vid faderns återvändo, i november 1891, hade denna Maria Larsdotter själv emigrerat för över ett halvår sedan.

1891-05-29 29-årig drängen och arbetaren Lars Nilsson. Nilsson var född i Sövde 1860 och hade, när han emigrerade, i över sju år varit anställd som dräng och arbetare hos Per Jönsson på Frankhult.

1891-06-14 26-åriga Maria Nilsson från Lerholmen. Född i Villie 1865, som dotter till torparen Nils Olsson o hans hustru Katrina Nilsson i Lerholmen.

1892-02-27 Hustrun och pigan på Rydsgårds gård, Ingrid Lindberg (f.Håkansson i Villie 1865) med treårig sonen Hjalmar, född i Villie 1889.

1892-03-23 18-åriga lantbrukardotttern Selma Maria Larsdotter från Ekarp nr. 3. Född den 31:e januari 1874 på Ekarp nr. 3, som dotter till "ägare" Lars Nilsson och dennes hustru, Johanna Andersdotter.

1892-05-17 23-årig mejeristen Carl Johan Löfstedt. Löfstedt var född i Villie 1869. Innan han emigrerade hade han en kortare tid arbetat som mejerist på Bedens gård, där systemens make, Anders Håkansson, hade anställning som trädgårdsmästare.

1892-08-13 16-årig lantbrukarsonen Elof Andersson från Karlsryd. Född 1876 som son till "ägaren" Anders Mårtensson i Karlsryd. Elof Andersson bodde, vid emigrationen, ännu kvar i föräldrahemmet.

1893-04-08 20-årig f.d. soldaten August Johansson Dahlgren. Dahlgren var född i Slimminge 1873 men flyttade i barndomen med föräldrar och syskon till Villie där Ugglarp nr. 2 blev ny hemadress. Fadern, Johan Andersson Stark, var soldat och detta yrke övertog sonen August redan i tonåren. Strax visade det sig att han på grund av ett hjärtfel var oförmögen till krigstjänst och han erhöi i juli månad 1892 avsked. Knappt ett år senare emigrerade han alltså till Amerika.